

7. Dosjan D. *Alyptyñ azaby*. – Almaty: «Rauan», 1997. – 411 b.- kitap

8. Vonükov A.İ. *Poetika zaglavi i janrovogo peredely ruskogo romana k НН-НН v.v. /A.İ.Vanükov// Ruski roman НН века: Duhovnyi mir i poeika janra. Sb. Nauch. Tr. İzdatelstvo Saratovskogo un-ta. 2001. S. 266.- kitap*

МРНТИ 17.07.41

<https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-7804.58>

Каримова Г.¹

¹ Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан

ОРАЛХАН БӨКЕЙ ТУЫНДЫЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК-ИДЕЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІГІ

Аңдатпа

Мақалада жазушы Оралхан Бөкей туындыларындағы Адам-Қоғам-Табиғаттың үштік тағаны кейіпкерлердің қиын да күрделі тағдыры негізінде түсіндіріледі. Қаламгер прозасындағы идеялық-көркемдік ізденістерге бүгінгі күн тұрғысынан баға беріле отырып, өзіндік қолтаңбасы анықталады. Қаламгер шығармаларындағы жалғыздық сарыны пайымдалады, өз уақытының Адам-Қоғам-Табиғат арқауындағы өзекті элеуметтік, рухани мәселелерін өзіне тән романтикалық мәнерде мейлінше реалистік негіздегі өзіндік жазу үлгісінде көркемдік кеңістігінде тоғыстыра білген шебер. Адамзаттың күрделі тағдырын ғана емес, іңкәр сезімінің нәзік иірімдерін берудегі адам психологиясын терең меңгерген ерекшелігі мен шеберлігі, зерделі зейіні нақтылы мысалдар негізінде талданып көрсетіледі.

Түйін сөздер: адам, қоғам, табиғат, тағдыр, жалғыздық, адам психологиясы

Каримова Г.¹

¹ Kazakh National Women's Teacher Training University,
Almaty, Kazakhstan

ARTISTIC AND IDEOLOGICAL PECULIARITIES OF WORKS BY ORALKHAN BOKEY

Abstract

The article explains the trinity of Man-Society-Nature in the work of writer Oralkhan Bokey through the complex and complex fate of the characters he created. Ideological and artistic research in the prose of a writer is evaluated in a modern context, thus determining the author's own signature. The problem of loneliness, which is widely reflected in the writer's work, is considered. The features and skills of the writer, who was able to convey not only the complex fate of mankind, but also the subtle threads of instinct, a deep understanding of human psychology, reasonable attention, are analyzed using specific examples.

Keywords: person, society, nature, destiny, loneliness, human psychology

Каримова Г.¹

¹ Казахский национальный женский педагогический университет,
Алматы, Казахстан

ХУДОЖЕСТВЕННО-ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ОРАЛХАНА БОКЕЯ

Аннотация

Статья объясняет триединство Человек-Общество-Природа в творчестве писателя Оралхана Бөкея через сложную и сложную судьбу созданных им персонажей. Идеологическое и художественное исследование в прозе писателя оценивается в современном контексте таким образом

определяя собственную подпись автора. Рассматривается проблема одиночества, которая широко отражена в творчестве писателя. Особенности и умения писателя, который смог передать не только сложную судьбу человечества, но и тонкие нити инстинкта, глубокое понимание психологии человека, разумное внимание, анализируются на конкретных примерах. Персонажи писателя, питаемые реалиями жизни, проявляются в реальной человеческой природе.

Ключевые слова: человек, общество, природа, судьба, одиночество, человеческая психология

Кіріспе. Өзіндік стилі қалыптасқан, авторлық қолтаңбасы ерекше жазушы Оралхан Бөкей – адам психологиясына терең бойлай білген нағыз талант иесі. Қаламгердің қай шығармасын оқысаң да, адами болмыс шынайы суреттеліп, жан-дүниендегі небір нәзік әрі құпия сезімдерді дөп басып, ішкі толғанысыңды дәл табады. Оның шығармаларын оқыған жан не ойға шомады, не мұңға батады. Оның ерекшелігі де сол-шынайы өмірді айнытпай суреттеу арқылы оқырманға ой салу үшін қоғамдық мәселеге адами тұрғыдан қарап, шешуге ұмтылады. Сондықтан Оралхан Бөкейдің кейіпкері шындықты қарапайым өмірдің өзінен іздейді, мәселені адамдық тұрғыда шешеді.

Қаламгердің шығармаларындағы кейіпкерлер де – қарапайым халық өкілдері. Дегенмен сол халық арасынан асқақ арманы бар Тортай да, қатігездік қанына сіңген Ерік те, ағайын алауыздығынан жалғыздықтың азабын сезінген Қожа да, жазықсыздан жапа шеккен бейкүнә Ардақ, қызғалдақ ғұмыры ерте үзілген Арай да бой көрсетеді. Оралхан Бөкей сомдаған кейіпкерлерінің көпшілігі асқақ, тәкаппар, оқшаулау өмір сүретін, жалғыздықпен дос, кісікіктеу болып келеді. Әр кейіпкердің мінезі, іс-әрекеті, психологиясы, тіпті өмірге көзқарасы мен мақсаты әр қилы болса да жазушының айтар ойы жалғыз. Ол – адамзат тағдыры. Өмірдің ақ-қарасын айырып, көзқарасыңды өзгертер шығармалары адамзаттың адамдық қасиетінің төрешісі ретіндегі жазушының өзіндік бейнесін, дүниетанымын танытады. Өйткені “жазушы шығармалары да оқыған сайын тереңдей түсетін, ашыла түсетін, бұйығып жатқан сырлары мен бұғып жатқан құпиялары шешіле түсетін жұмбағы мол дүниелер” [1,81].

Әдістеме. Жазушының “Қыстың ұза-а-ақ кеші” деп басталатын “Қасқыр ұлыған түнде” новелласының көтерген басты мәселесі алғашқы екі абзацтан айқын көрініп тұр. Автор ата-ана, бауырларына асыққан қаршадай әрі қауқарсыз қазақ қызының боранды түнде қасқырға жем болған тағдырын баяндайтын туындысында мұндай қасіретті оқиғаның орын алу себебін түсіндіруге тырысады. Қай шығармасында болмасын табиғат пен адамның гармониясын, олардың тұтастығын дәріптейтін қаламгер бұл новелласын да жайсыз, мінезі қатал қысты жанды қалпында: қараңғылыққа ырық бермей, ұзақ ұғысып барып, түннің қап-қара отауына амалсыз кіретін бір кешін суреттеумен бастайды. Бұл тұста автор табиғаттың қатал мезгілін суреттеп, қыстың суық кешін енгізуарқылы екі түрлі мәселені негізгі нысана етіп алады. Біріншісі, алда жайсыз оқиғаның болатындығына меңзеу, екіншісі, қала мен ауыл халқы тұрмысының арасындағы жер мен көктей айырмашылықты көрсету. Сол айырмашылық негізгі оқиға орын алған “Өркен” ауылы мен “Новостройка” ауылының айырмашылығын ажыратуға ұласады. Автор-журналист мақала жазуға асығып кетіп бара жатқан “Новостройка” ауылы “Өркен” ауылы секілді бұрылыста емес, тура жолдың бойында орналасқан, ауылға дейін теп-тегіс асфальт төселген күйлі ауыл. Мәдени тұрмыстық жағынан бүкіл республикаға үлгі болатындай село қала типінде салынған: мәдениет сарайы, әмбебап дүкені, рестораны мен тұрмыстық қамту үйі тағысын-тағылар бар. Биліктің назарындағы қала типтес село болғасын ақша да бөлініп, барлық жағдай жасалған. Ал дәл іргесінде жатқан бірнеше жылдық тарихы бар бұрынғы “Бөрілі” қазіргі “Өркен” ауылында кітапхана да, клуб та жоқ, азық-түлік пен тұрмыстық заттары аралас сатылатын жалғыз түйір дүкені ғана бар, оның өзі сатушының үйінде орналасқан. Автобус қатынамайтындығын айтпағанда, мектебінің өзі бастауыш сыныппен шектеледі. Міне, екі ауылдың осындай ірілі-ұсақты айырмашылықтарын тізбелей көрсете келіп, автор коммунизм дәуірі гүрілдеп, социализм қуатына мініп тұрған кезеңде күре жолдың бойынан екі шақырым жердегі аулына жете алмай, түз тағысына таланып, қор болған жас қыздың аянышты тағдырын әсерлі түрде оқырманына жеткізеді.

Нәтижелер. Осы трагедия арқылы өз заманының ащы шындығын мақтаныш, жоспар, көзбояушылық үшін салынған “Новостройка” сияқты селолардан гөрі қазақ жерінде “Өркен” секілді мемлекеттің қамқорлығына зәру мекендердің көп екендігіне қоғам назарын аударғысы келеді. Автор кейіпкерінің ойына “маған сонау “Өркеннің” бүкіл байлығы мен бақыт несібесін осы сүйкімді село ұрлап, тонап жатқандай әсерді және қалдырды” деген сөздерді бекер енгізіп отырған жоқ. Оның Ардақ трагедиясы арқылы айтқысы келген бар ойы, шындығы да осы деп ұғамыз. Оның пайымынша,

іргесіндегі ауыл тұрғындары жетім баланың күйін кешіп жатқан жағдайда “үлгілі” селоларды насихаттап, көзбояушылыққа, жауырды жаба тоқуға салынудың еш қажеті жоқ. Қазақ елінің тәуелсіздігі өз қолында болмағасын оның байлығы мен несібесін де зорлықшы күштердің мәдени әрі заңды түрде тонап жатқанындығына меңзейді. Басқалар “жариялылық”, “демократия” шындықты ашып айтуымыз керек деп жаһанға жар салып жатқанда, автор осы бір ғана новелласы арқылы үлкен қоғамдық шындықтың бетін ашып, әлеумет жағдайын қаз-қалпында бере білген. Әке тілегі бойынша мұғалім боламын деп үміттеніп жүрген Арайдың “бірақ сіздер мұндай жетім ауылды менсінбей, тура, түзу де жайлы жолмен үлгілі селоға тартасыздар, тек сондай тамашаны ғана көріп жазасыздар» дегені жай ғана ауыл қызының сөзі емес, кеңес замандағы қазақ қоғамының көрінісі, бет-бейнесі екендігі түсінікті. Новеллада басы артық, шашау шыққан бірде-бір сөйлем жоқ. Мәселен, автобус ішінде журналистің құлағына шалынып қалған бір ауыз: “Жаман иттің атын Бөрібасар қояды” деген сөзхалық арасында менсінбеу немесе көңілі толмау мақсатында қолданылады. “Бөрілі” деген бұрынғы атауын өзгертіп “Өркен” деген атау бергенмен бұл ауыл өркендеп, әлеуметтік-мәдени жағдайы жақсарып, гүлденіп кеткен жоқ. Керісінше, осы ауылдың ару қызы аш бөрілерге жем болды. Шығармадағы автобус ішінде ұйқтап отырған кейіпкер “Өркен” аулына тоқтаған кезде оянып кетіп: “Жаман иттің атын Бөрібасар қояды” деп кейістік танытуының өзі адамдардың қарым-қатынасы да бұрынғыдай жылылығынан айрылып қалғандығын білдіреді[2]. Сонда ол нигилист қазақтың ұйқысы бөлінгеніне реніш білдіріп, күнкілдеуі арқылы жақсы мағынада қолданылатын “Өркен” сөзін жақтырмай, менсінбеуімен-ақ, автор ана тілінің қадірі кетіп бара жатқандығын меңзейді. Қазақтар “Өркен” жаққа мойнын бұрып та қарамастан, үстінен аттап өтіп, “Новостройкаға” өтіп кетеді, бәрі де новостройкаға құмар. Автор ауыл аттарын да бекер бұлайша алып отырған жоқ. Бірде-бір қазақтың ойында неге бұл ауылдың атауы орысша деген сұрақ жоқ. Бұл да – сол заманғы идеологияның көрінісі, социализмнің жеңісі.

Автор оқырманын уысынан шығармайды: журналистпен бірге тоңдырып, Араймен бірге қорқытып, өзегі өртеніп отырған әкемен бірге қабір басында жылатады. Қалың қазақтың тағдырына шынайы жанашырлықпен көңіл бөлінбесе, ертеңгі күнгі тағдыры қандай болатындығын бір Арайдың тағдыры арқылы ұғындырып, сендіріп, меңзейді. Сырты жылтырап тұрғанымен, іші қуыс екенін, ХХ ғасыр басында Ахмет Байтұрсынұлы айтқандай, қазақтың әлі күнге еспесі жоқ қайық мініп, қалт-құлт етіп тіршілік кешіп келе жатқанын нақты өмірлік материал негізінде дәлелдейді. Расында Алтай қысы секілді өмірдің кімге суық, кімге ыстық деген сұрақтың жауабын табуды автор оқырманға қалдырады.

Талқылау. Өр Алтайдың паң, сұлу баурайында балалық, жастық шағын өткізген жазушы шығармаларынан табиғат пен адам байланысын айқын аңғаруға болады. Ол табиғат пен адамды егіз ұғымдай қабыстырып, жаратылыс тылсымын адам бойынан іздейді және салыстырады. Барлық шығармасында дерлік адамның табиғаттың ажырамас бөлшегі екені анық байқалып, кейіпкердің көңіл-күйі мен сезімі, мазалаған ішкі ойы, тыныс-тіршілігі табиғатпен астасып өрбиді. Табиғат бейнесін суреттеу арқылы оқырманын алда болар оқиғаға психологиялық тұрғыдан дайындайды. Осыдан-ақ жазушының шеберлігін, адам психологиясын терең меңгергенін бағамдаймыз. Әдебиеттанушы ғалым Г.Пірәлиева “Психологиялық прозаның басқа көркем прозадан айырмашылығы – адам баласына тән жан құбылыстарын, ішкі және тысқы сезім түзілістерін тереңдей зарттеп, «ойға ой, көңілге күй» түсіріп толғай және толғана білуде болса керек”[3,117] деген пікірінің жаны бар. О.Бөкей қолданған психологиялық талдау, ой, ішкі монолог сынды әдеби тәсілдер кейіпкердің ішкі жан әлемін, терең психологиялық күйін оқырманға ұсынады.

Шығармаларының тағы бір ерекшелігі, Оралхан Бөкей – “жалғыздық” ұғымын жиі қозғаған жазушы. Шығармашылық адамдарына тән бұл ұғым оның көптеген шығармаларындағы кейіпкерлер бойынан табылып жатады. Өмірден өзін түсінер, жалғыздықтан құтқарар жанды таппағандықтан ба, әлде шабытына арқау болғандықтан болар, жазушы өзін мазалаған ойын, толғанысын, сезімін кейіпкер бойына дарытады.

Жазушының оқырманға ой салар сондай шығармаларының бірі – “Ардақ” әңгімесі. Оралхан Бөкейдің басқа шығармаларындағыдай, бұл әңгіменің тақырыбы да – адамгершілік, адамдық қасиет. Өз жұрағатынан жапа шегіп, қызғаныш пен көреаламаушылықтан безінген Қожа шалдың елін тастап, иен даланы мекен етуінде жазушы жеткізбек болған бір ой бар. Ол осы кейіпкері арқылы адамдар арасында орын алған снобизмді әшкерелейді. Ол үшін ол тұтас қоғам немесе халықты алмайды, бір ғана әулетті, ағайын арасындағы жайды қозғайды. Жазушының айтпақ идеясы – “туырлықтай жерге таласып, туысынан ат-құйрығын кесіскендер тек ағайынның жан жарасы ма, иісі қалың жұрттың

басын оңдырмай торлаған айықпас бұлтты ғой”. Шығарманың “Ардақ” аталуының өзінде астар бар. Кейбір есімдер мен фамилиялардың бойында автор кейіпкерге берген мінездеме элементтері міндетті түрде болады. Әдебиеттанушы ғалым В.Савельева бұндай есімдерді “сөйлейтін” есімдер деп атаған (Ардақ)[4]. Бұл ұғымға жазушы барша қадірлі, ардақты сезімді сыйдырып тұрғандай. Ол ананың асылдығын, ағайынның бауырмалдығын, ел-жұрттың қажеттілігін меңзейді. “Атау кере” романындағы “көптен кеткен көмусіз қалар” деген халық даналығының осы шығармада да анық көрініс тапқаныбайқалады. Шешесінің қабірін жалғыз қазып, жамағайынынан жұбаныш іздеген Қожа шал да “кісі өлімі – тіріге сын” дегендей осындай ауыр сәтте ауыл-аймағын сағынды ғой. “Елден бөлініп, шалғай кеткен оңаша тірлігінің запылығын шешесі өлгенде сезінді”. Ақтық сапарға аттанар алдында анасы да “есің барда еліңді тап, басқа тепсе де жұртыңнан ажырама” деп өсиет айтты. Осының бәрі-адамдық қасиеттен жұрдай болған Шалабай мен Далабайдың аяр әрекеті болса-дағы, жазушы қоғамда жиі бой көрсететін қатыгездікті, алауыздықты осы екі адамның бейнесі арқылы шынайы көрсете білді.

Әңгімеде байқалған “жалғыздық” концептісі де жазушының өзіндік стилін байқатады. Қазақ әдебиетінде жалғыздықты әр кейіпкеріне теліген, барлық шығармасына арқау етіп, осыншалықты терең аша білген Оралхан Бөкейдей жазушы сирек. Ұлттық сөз өнері тарихында жалғыздықтың азабын тартқан қаламгер аз болған жоқ, бірақ солардың бәрінен Оралхан Бөкей адам психологиясының қатпар-қатпар тылсымын жалғыздықпен байланыстыра суреттеуде асып түсті деуге болады. “Ардақ” әңгімесіндегі кейіпкерлер де өзгеше бір жалғыздықтан жапа шегеді. Қожа мен шешесі ел-жұртын аңсаса, Ардақ адамзат атаулыны танымаққа құштар. Ер мен әйелдің айырмасын білмей өссе де, бейкүнә сәби көңілі адамға ынтық еді. Марқакөлдің жағасында асыр сала ойнап өскен шолжаң қыз қатыгездіктің, өшпес кектің құрбаны болды. Жазушы осы тұста қыз тағдырының сарсаңын бір кезде теріс-қағыс аттаған қадамнан, қате басқан адамнан кейінгі ұрпаққа ауысарын, қателіктің ғайыптан емес, өз жұртының ортасынан пайда боларын сөз етеді. Шалабайдың інісіне кегі Ардақтың абыройын төгуіне, ел-жұртқа маскара болуына себеп болды. Әкесі мен ағайын арасындағы кикілжің осылайша қыз өміріне ең үлкен соққысын тигізіп өтті. Осы тұста автор “Ардақ” ұғымын терең ашып өтеді. Ардақ әлсіздіктің бар дерті жалғыз жанашырсыз қалуда екенін, ананың не себепті ардақты, айбарлы екенін, жанының беріктігін, ананың биіктігін түсінді. Жазушы тек ана емес, табиғат-ананың да ардақтылығын бір ғана жолмен білдірді: сәбидің дүниеге келу мінін өз мойнына алған Марқакөл: “әкең менмін, әкең менмін”деп тебірене күбірлеп жатуы арқылы жазушы табиғат құбылысын адам жанымен тұтастықта қарастырудың көркем үлгісін жасай алған. Қолымен жасағанын мойнымен көтере алмас ой-өресі таяз адамның надан әрекетінде табиғат-ана жанашырлықпен қарайды. Байқап қарасақ, автор өмірдің күрделі жақтары мен күрмеулі мәселелерін айта келіп, тығырықтан шығар жол мен шешімді оқырманның өзіне қалдырып отырады.

Қорытынды. Көп оқырманның көңілінен шыққан үздік туындылардың бірі “Қамшыгерде” де қолданылған көркемдік тәсіл – адам тағдыры мен табиғатты байланыстыру. Шығарманы жазушы жым-жырт табиғатты, айдалада жалғыз үй болып отырған сұп-суық қараша үйді, оның иелерінің күн сайынғы іс-әрекеттерін баяндаумен бастайды. Көрген жағымсыз, қорқынышты түсі арқылы жолы болмайтынын біліп тұрса да, барымтаға аттанған Садақбай – Қамшыгердің тағдырлы сапарын баяндайды. Жылқысының соңынан қуған керей жігітін атынан аударып түсіріп, он екі өрім қамшысымен дәлдей көздеп, етін осып, қызыл қанын суша ағызған Қамшыгердің бұл қанды сапарының соңы жеке басының трагедиясына ұласады. Пейзаж көркем шығармада жергілікті жер мен оқиға өтіп жатқан жерді, өмірлік ситуацияларды, шығарма кейіпкерінің ішкі жан әлемін көрсету және оның көңіл-күйін оқырманға жеткізу үшін, әлеуметтік мәнді проблемалардың шешімі үшін, “ақыр аяғында композициялық элемент ретінде қолданылады” [5,48] деген зерттеуші А.Таңжарықованың пікірі дәл осы Садақбай ситуациясына қатысты айтылғандай. Автордың қайтар жолда қар аралас жаңбыр жауғызып, барымташыларды адастырып, “қыл көпірге” әкеліп сынауында үлкен философия жатыр. Расында осы желіде пейзаж композициялық элемент ретінде қолданылған деуге болады. Жазықсыз жанды қанға бөктіріп кету арқылы Садақбай жазадан еш құтылып кетпек еместігін түсіндіреді автор. Ғалым Қ.Мәдібайдың пайымдауынша, Оралхан Бөкей өз уақытының Адам-Қоғам-Табиғат арқауындағы өзекті әлеуметтік, рухани мәселелерін өзіне тән романтикалық мәнерде мейлінше реалистік негіздегі өзіндік жазу үлгісінде көркемдік кеңістігінде тоғыстыра білген шебер. Табиғат құбылысын көптеген суреткерлердің өз туындыларында пайдаланатыны белгілі. Ал О.Бөкей қолданысындағы ерекшелік – қатал табиғаттың жайсыздығы мен негізгі кейіпкерлер тағдырының күрделілігі бір-бірімен егізделіп, өзара сабақтастықта алынатындығында.

Пайдаланылған әдебиеттер тізмі:

- 1 Мәдібай Қ. Әдеби мұраны зерттеу: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. -215б. – кітап
- 2 Бөкей О. «Таңдамалы» 1 том . 1994, жазушы баспасы.- кітап
- 3 Пірәлиева Г. Көркем прозадағы психологизмнің кейбір мәселелері. А., Алаш. 2003., Ізденіс өрнектері. Алматы, 2001, -221-б. – кітап
- 4 Савельева В.В. Художественная антропология. – Алматы: Абай атындағы АМУ, 1999. – 203 с.
- 5 Таңжарықова А. Д. Исабеков прозасының көркемдік әлемі.. – Алматы, 2008. -120б. – ғылыми диссертация

References:

1. Mädiбай Q. Ädebi mürany zertteu: oqu qūraly. –Almaty: Qazaq universiteti, 2014. -215b. – kitap
2. Bökei O. «Таңдамалы» 1 том . 1994, jazuşy baspasy.- kitap
3. Pırälieva G. Kōrkeṃ prozadağy psihologizmniñ keibir mäseleleri. A., Alaş. 2003., Izdenis örnekeri. Almaty, 2001, -221-b. – kitap
4. Saveleva V.V. Hudojestvennaia antropologia. – Almaty: Abai atyndağy AMU, 1999. – 203 s.
5. Таңжарықова А. Д. Исабеков прозасынuyñ körkemdik älemi.. –Almaty, 2008. -120b. – ғылыми disertasia

МРНТИ: 17.07.21

<https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-7804.59>

Оралова Г.¹

¹ Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті,
Қызылорда, Қазақстан

ӘЛ-ФАРАБИ МЕН АБАЙ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ҮНДЕСТІГІ

Аңдатпа

Бұл мақалада адамзат ақыл-ойы алыптарының көрнекті өкілдері болған екі ғұлама Әл-Фараби мен Абай арасындағы дүниетанымдық үндестік сөз болады. Абай ақын мен Әл-Фарабидің философиялық, әлеуметтік, этикалық ой-тұжырымдарының қабысуы салыстырмалы түрде талданады.

Екі ойшыл ғұламалардың ұрпаққа қалдырған даналық ой-пікірлерінің бір-бірімен қабысып, үндесіп жататындығы шығармалары арқылы байыпталған. Әл-Фараби мен Абайдың ақыл-парасат, қадір-қасиет мүмкіндігі туралы айтылатын логикалық үндестіктің мәні талданған.

Әл-Фарабидің “Жан қуаты” жайында айтылатын философиялық ілімінің Абай қара сөздерінде тереңнен тамыр жайып, “жан құмары”, “жан қуаты”, “жанның азығы” деп түсіндірілетін философиялық даналықтарының ерекшеліктері, ұрпаққа берер тағылымы сөз болады. Фарабидің гуманистік идеяларының Абай шығармаларынан да көрініс тауып, оның халық арасына кеңінен таралып, насихаттық қызмет атқаруы әдебиеттанушы ғалымдар еңбектеріне сүйене отырып айқындалады. Әл-Фараби мен Абайдың өлең теориясына жетік болған шеберліктері шығармаларына талдау жасау арқылы бағаланды.

Хәкім Абай мен Әл-Фараби дүниетанымының үндестігі арқылы әлем әдебиетіндегі гуманистік-эстетикалық көзқарастар жүйесінің бірлігі оқырмандарын көркемдік-эстетикалық таным әлеміне жетелейтін сипаты түйінделді.

Түйін сөздер: жан қуаты, жан құмары, жан азығы, даналық, философия, ілім, дүниетаным, логикалық үндестік, қара сөз, өлең теориясы

Oralova G.¹

¹ Korkyt ATA Kyzylorda state University,
Kyzylorda, Kazakhstan